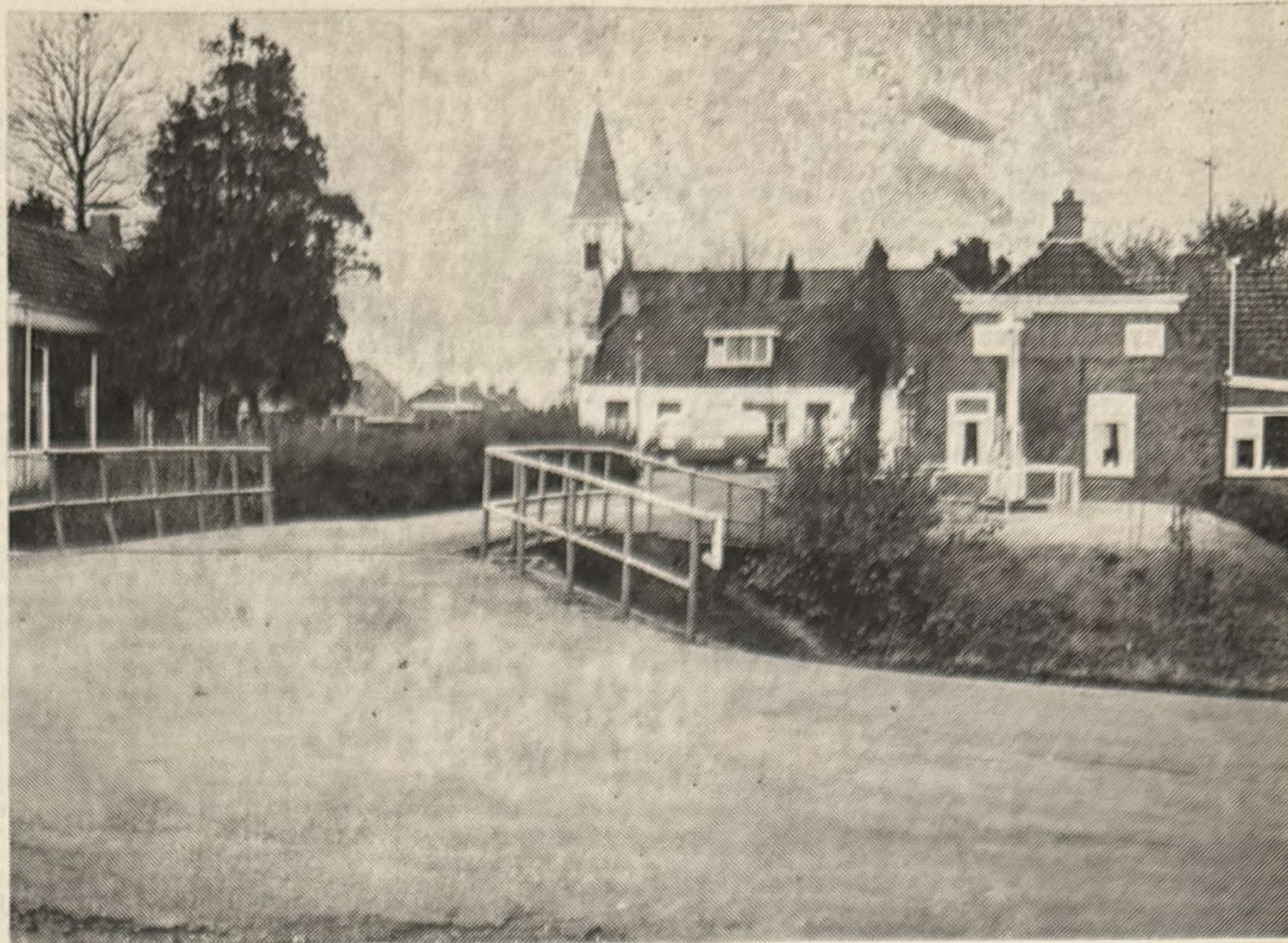

Het dorpje aan het Oldehoofster Diep. Een leuk plaatsje om eens rustig door te wandelen. De geschiedenis van dit dorp is niet spectaculair. Merkwaardigerwijs komen we in de historie van Feerwerd een engelse naam tegen: William Macdowell. Deze man was afkomstig uit Schotland. ("Mac" voor een engelse achternaam is in negen van de tien gevallen het voorvoegsel van een schotse achternaam). Hij leefde van 1590-1667 en was hoogleraar in de wijsbegeerte aan de universiteit van Groningen. Ook was hij "krijgsgerechtpresident" van Stad en Lande. Zijn naam komt in de Feerwerder geschiedenis voor, omdat hij getrouwd was met de vrouw van Feerwerd. Hij is nog 'n keer 't land uitgebannen, ging naar Engeland, werd daarna opnieuw door de Republiek als ongewenst persoon verklaard en werd opnieuw uitgewezen. Dit speelde zich af in de regeringsperiode van Cromwell en koning Karel II van Engeland.

Bezoek aan mooi panorama: Feerwerd

Een „kijkje” in het dorp Feerwerd met haar kleine straten en huizen.

Elisabeth Alberda, de vrouw van Feerwerd, woonde op één van de twee borgen, die Feerwerd gekend heeft. Het waren de zg. „Grote Borg” en de „Kleine Borg”. De Grote borg is nog een tijdlang bezit geweest van de bekende Willem Ripperda van Oldehoeve. In 1934 werd de borg aan de Stad verkocht en in 1735 gesloopt. Johan Willem Ripperda was, zoals we reeds schreven, een zeer bekend Groninger edelman (1682-1737). Zo was hij lid van de Staten en de Staten-Generaal, gezant in Spanje. In Spanje werkte hij zich naar hoge Spaanse regeringsfuncties, totdat hij ten val kwam, in Segovia werd gevangen gezet, maar toch kans zag naar Engeland te ontvluchten. Later vinden we hem terug in Marokko, waar hij ook al spoedig de regering leidde. Ook hier kwam hij ten val en in 1737 is hij te Tetuan in armoede gestorven als „de hoogste Groninger”.

Meden

Het laaggelegen land in de omgeving van Feerwerd noemt men de „Feerwerdermeeden”. Het begrip „meden” komen we vaak tegen in de provincie: of als losstaand woord of in combinatie met een ander woord of andere naam. Het lijkt ons interessant dit woord verder uit te diepen. In het bekende boek van Dr. W. de Vries over de Groninger plaatsnamen, staat nogal het één en ander te lezen over „de meden”.

Meestal wordt in Groningen en Friesland met de meden de laaggelegen hooi- en graslanden bedoeld. In de provincie Friesland spreekt men trouwens niet van „de meden” maar van „maiden”. Merkwaardig is bovendien, dat men in Westervelde en op het Hogeland het begrip „mij” gebruikt voor groenlanden dat bij hoog water onderloopt (dit gebeurde vooral vroeger natuurlijk). „Laaggelegen land” heette dan ook „mijland”, „maideland” of ook wel „maailand”.

Behalve voor het dorp Meeden in 't Oldambt komen we „meden” vaker tegen als samentrekking, dikwijls als de meden van een ouder dorp. Zo ook de Feerwerdermeeden, Sauwerdermeeden, Uithuizermeeden, Wirdumermeeden, Wittewierummermeeden, etc.

Zo noemt men de streek onder Laskwerd, ten noorden van het Schildmeer, het Meedland. In Uithuizermeeden of Mij kent men het

zg. Meedstermaar (afgeleid van Uithuizermeester Maar). Een nauwelijks bekend zijnde benaming is „Meedstergriede” of „Mijstergriede”, een streek ten noorden van Uithuizermeeden. Wel kent men er nog de zg. Gredeweg.

Tenslotte is het wellicht interessant te weten dat het woord „Mij” nog voortleeft in een oude benaming voor een streek bij Tinalling, het „Tinaalgermij” en in „Wester-mij” een boerderij onder Baflo. Voor de inwoners van Uithuizermeeden moet het onderhand wel duidelijk zijn dat het zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord „Meester” eigenlijk foutief is en „Mijster” moet zijn! Dit laatste als aardige noot bij het woord „meden”.

Oudste

Onderhand zijn we de Feerwerdermeeden al een heel eind doorgereiden. Via het smalle bochtige weggetje naar Aduarderzijk genieten we van het wijde groenland. Links van ons het dorp Ezinge met bovenop de bekende wierde het kerkje. Rechts van ons zien we de forse contouren van de Rietdiepdijk. Dit is het gebied bij uitstek voor de minnaars van een echt open Gronings landschap; boerderijen, 'n kronkelende weg, wierden, dijken, weiden en akkers. Tenslotte komen we in Aduarderzijk.

Hier mondt het Aduarderdiep in het Reitdiep uit. Het Aduarderdiep is een voortzetting van het zg. Ko-

ningsdiep. Het is één van de oudste gegraven kanalen in het Groningerland (plm. 1400). De uitwateringssluits had als functie al het water van het zg. „Aduarder Zijl-vest” te lozen (dus in verbinding met de zee staande) water van het Reitdiep. In het jaar 1501 bouwden Georg en Hendrik van Saksen hier een sterk blokhuis. Dit blokhuis had als doel om de stad Groningen in bedwang te hebben. Het Reitdiep of Hunze was toen immers nog de enigste scheepvaartroute van de Stad naar zee.

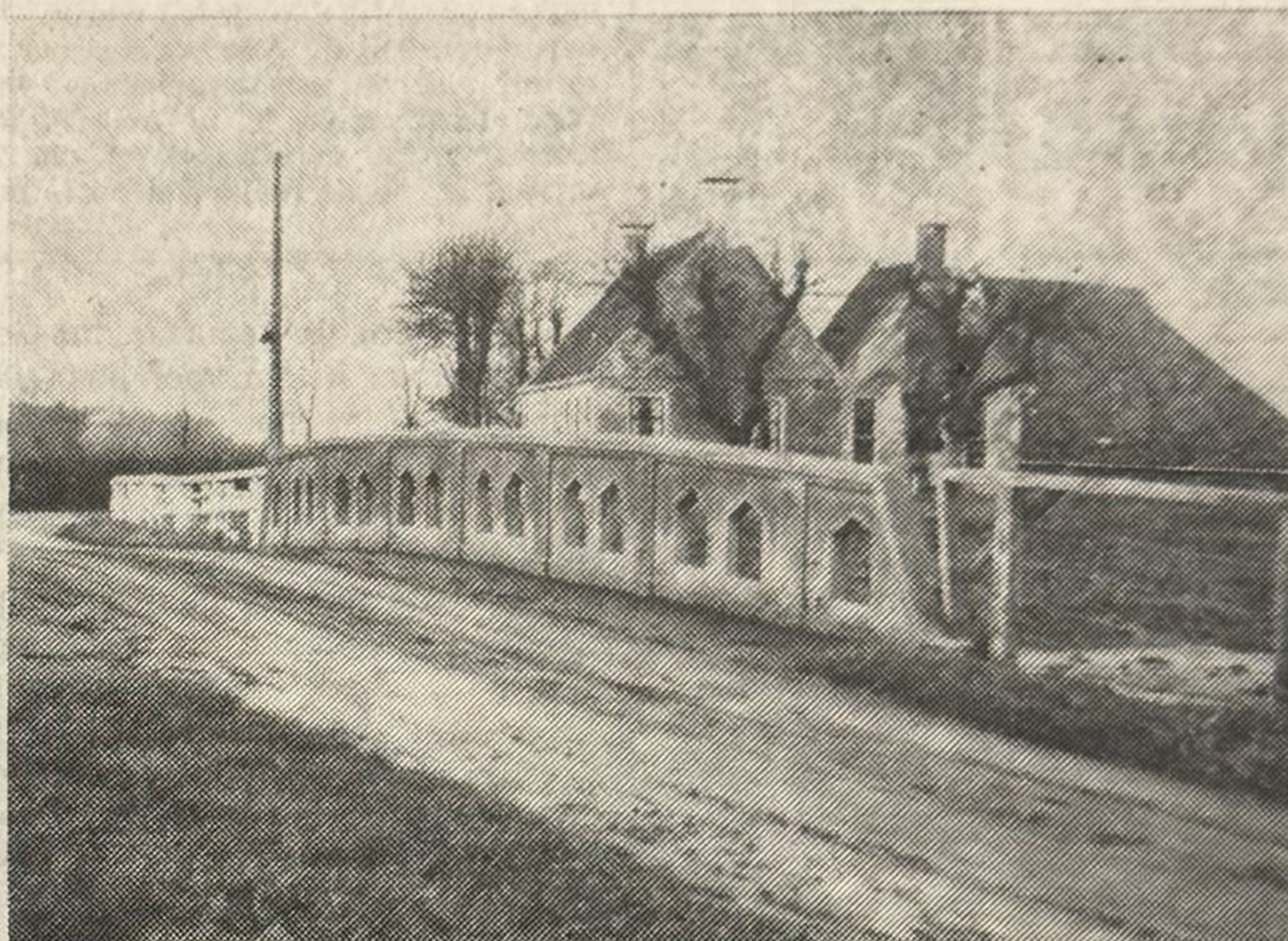
In 1515 sloten de Groningers een verbond met Karel van Gelder en namen — na lange en dappere tegenstand van de blokhuisbezitters — de versterking in en was de toegang naar de zee weer vrij. In 1593 namen de Spanjaarden de schans in en moordden de bezetting geheel uit.

Zo is er veel gevochten om de schans te Aduarderzijk. Ook Willem Lodewijk van Nassau heeft de vesting ingenomen en de 135 man verdedigers „over de kling gejaagd”. Tenslotte deed in 1672 de Bisschop van Munster ook nog eens een aanval op Aduarderzijk. De kapiteins Clant en Ripperda en de dragonaanvoerder Stuart sloegen de aanval af en dreven de Bisschop terug. Van die vroegere strijd is nu niets meer te merken. Het is rustig in Aduarderzijk. Ook staat hier nog het voormalige scheepershuis, nu de sluiswachterswoning (zie over schepers en zijlvesten het artikel over Onderdendam).

We gaan nu de sluis eens bekijken. De sluis in z'n huidige vorm dateert uit het jaar 1876. Een machtig stukje vakmanschap zo'n sluis. En dan te bedenken dat die zware houtconstructie alle „uit de hand” gemaakt werden. Ja, onze overgrootvaders konden wel wat. Boven op de sluis van Aduarderzijk staande, begrijpt u misschien wat we bedoelen met „een bezoek aan één der schoonste panorama's van het Noorden”. Hebben we overdreven? U kunt het gehele land overzien Aan uw voeten slingert zich het hier werkelijk imposante Reitdiep. Hier zien we eigenlijk nog de echte oude rivier de Hunze. Het aantal dorpen en boerderijen wat u om u heen ziet is werkelijk verbazend groot, vooral bij helder weer. Toch komen hier weinig mensen. Alhoewel we er direct aan toe moeten voegen dat enkele „Stadjes” Aduarderzijk wel ontdekt hebben en er hun tweede- of recreatiewoning ingericht hebben. Ook de hengelsportliefhebbers weten Aduarderzijk wel te vinden.

Borg

Wanneer u naar het westen kijkt, ziet u een opvallend geboonte in het vlakke land. „Een borg” suggereert u wellicht. Hier ligt aan een bocht in het Reitdiep inderdaad een borg, de „Allersmaborg”, omgeven door grachten en singels. „Huize Allersma” heet het nu. Het is trouwens nooit een borg met zg. „heerlijke rechten” geweest, maar een mooi landgoed. Tot 1545 woonde hier het geslacht Allersma, daarna kwamen de Elema's; dr. Reneke Busch (tot 1710); de Marees (tot 1899). Curieus is, dat het landgoed nooit verkocht is geweest! Behalve dan natuurlijk de laatste aankoop in 1948 door de gemeente Ezinge.

Het sluiswachtershuisje te Aduarderzijk.

Vroeger was het geboonte rond de borg veel imposanter. In het jaar 1900 is dit prachtige bos gerooid. We schreven dat het landgoed nooit de zg. „heerlijke rechten” heeft bezeten. Deze rechten kwamen toe aan de „Heer van het dorp”. Dit was dan meestal de borgeer. Dat deze „heerlijke rechten”, doorgaans geen kleinigheid waren, zal u na het lezen van het navolgende wel duidelijk worden:

1. Het redger-ambt. De „Heer van het dorp” werd vaak de enige rechter. Zo kreeg hij een geweldige macht over alle dorpen. De boeten waartoe hij de overtreders veroordeelde, kwamen in zijn eigen kas.
2. De macht in de zijlvesten; in de waterschappen dus. Hij was zijl-dijkrichter en schepper. En de boeten legde hij naar willekeur op en ze kwamen alweer in zijn eigen kas (zie ook het artikel over Onderdendam).
3. Het jacht- en visrecht. Dit was steeds een recht, waar „de heer” groot genoeg van beleefde en dat hij meestal angstvallig handhaafde. Zware boeten en straffen stonden er op de overtredingen.
4. Het molenrecht, het zwanerecht en het duivenrecht. Wat betreft „het duivenrecht”: alleen op een edele heerd mocht een duiventil gehouden worden. Op verschillende dorpen elgende de hoving of jonker zich het uitsluitende recht toe. Zo'n til is nog over op de Fraaylemaborg te Slochteren, op Verhildersum te Leens en op Allersma te Ezinge. „t „Zwanerecht” spreekt nu voor zichzelf.
5. Het kerkelijk recht. De heer was collator van de dorpskerk. Hij benoemde de dominee en de koster-schoolmeester, die hem naar de ogen hadden te zien.
6. Ten tijde van de Republiek had „de Heer” het recht van zitting in het Provinciaal Bestuur en de Provinciale ambten.
7. Het recht van zitting in de Staten-Generaal en de daarbij behorende waardigheden.
8. Het recht van zitting in de Admiralliteit in zaken betreffende 's Lands zeezeven.

Uit deze opsomming blijkt wel, hoeveel een borgeer te vertellen had

en hoezeer hij zijn stempel op het dorpsleven kon zetten.

Terug naar „Allersma”. Het huidige gebouw bestaat uit een sterk gewijzigde 15e-eeuwse zuidvleugel van één verdieping waarvoor aan de oostzijde in de 18e-eeuw een vleugel van twee verdiepingen is gebouwd. In de hal is nog eiken betimmering te zien met zg. „alliantiewapens”: de Marees-van Gesseler. Nu woont op „Huize Allersma” een kunstschilder en kan men er in het groen kamperen. De linkerhelft van het gemeentewapen van Ezinge, is ontleend aan het familiewapen der Allersma's.

Historisch

Al rijdende en genietende door dit gedeelte van het stroomgebied van het Reitdiep, staan velen er niet bij stil dat juist dit „land van wierden en dijken” historisch van grote betekenis is geweest en nog is. In ons volgend artikel nemen we u mee naar de plaats Ezinge. Een plaats waar men indertijd door af-

gravingen van de wierde enorm veel is te weten gekomen van cultuur van de eerste bewoners van het Groningerland. Dit is het gebied waarvan de Romein Plinius zo'n 2000 jaar geleden schreef:

„Daar in het hoge noorden wonen armzalige mensen in hutten op opgeworpen hoogten. Twee keer per dag wordt hun woongebied door 't zeewater overstroomd. Je vraagt je af of die mensen nu op het land of in de zee wonen. Ze lijken op zeevaarders als het water de omgeving bedekt, op schipbreukelingen als het is teruggeweken. Ze maken rondom hun hutten jacht op vissen, die met de eb worden teruggevoerd. Van zeewier en bleizen vlechten ze touwwerk, waarvan ze visnetten knopen. Modder laten ze door de wind drogen. En daar koken ze dan eten op. Ook verwarmen ze er hun ledematen mee, als die door de noordelijke wind verstijfd zijn. Ze hebben geen vee en geen melk. Hun enige drank is regenwater, bewaard in putten bij de ingang van hun huis.”

Zo luidt ongeveer de eerste beschrijving van dit land met zijn rijke kwelders. Het land langs de oevers van het Reitdiep.

Vroeger de „Allersmaborg”. Nu „Huize Allersma” tussen het opvallende geboonte in het vlakke land.

De sluis te Aduarderzijk uit het jaar 1876. Hier mondt het Aduarderdiep in het Reitdiep uit.